

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІСТА ТА ОСНОВНІ ЗАСАДИ ЙОГО ФОРМУВАННЯ

Анотація. В статті розглянуто роль та місце бюджетного потенціалу міста в загальній системі економічного потенціалу території. Визначено сутність поняття «бюджетний потенціал міста» та досліджено основні напрямки його формування і реалізації.

Ключові слова: потенціал, бюджет міста, бюджетний потенціал міста, органи місцевого самоврядування, адміністративно-територіальна одиниця.

Вступ. Подальший розвиток та реформування української економіки в наступні роки, в своїй більшості, буде пов'язаний з подоланням наслідків фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр. та розробкою превентивних заходів щодо попередження фінансової нестабільності в майбутньому. Фінансова нестабільність обумовила жорсткі вимоги до підвищення ефективності і раціональності використання існуючих природних, трудових та економічних ресурсів. Виходячи з цього, рішення значних соціально-економічних проблем розвитку регіонів України, зокрема, та держави, в цілому, буде пов'язано з максимально комплексним використанням усіх складових існуючого потенціалу країни. Серед наявної системи видів потенціалів (соціальний, природний, економічний, фінансовий та інші), зважаючи на сучасну економічну ситуацію в Україні, найбільш актуальним є дослідження формування, оцінки та використання бюджетного потенціалу міста, оскільки саме реалізація потенційних можливостей щодо акумуляції додаткових фінансових ресурсів за допомогою активізації бюджетного механізму, зумовлює спроможність органів місцевого самоврядування проводити структурне реформування відповідної адміністративно-територіальної одиниці та ефективно вирішувати соціально-економічні проблеми. В свою чергу, фінансовий та соціальний розвиток міста сформує базис подальшого зростання економіки держави.

Незважаючи на значну актуальність вищерозглянутого питання в науковій літературі, не існує єдиного підходу щодо визначення категорії «бюджетний потенціал міста» та остаточно не з'ясовано його місце і роль. Так, проводячи критичний аналіз найбільш вагомих досліджень в сфері визначення різних аспектів ресурсного потенціалу регіону, необхідно зазначити, що Деєва Н.М. [4, 11] визначає сутність тільки „потенціалу соціалізації; Давискіба К.В. [3] і Лукін С.О. [7] розглядають загальні основи економічного потенціалу, не виділяючи в його структурі бюджетного потенціалу. Інша група вчених – Бондаренко Л.М. [1] та Іоненко К.В. [6], визначають бюджетний потенціал складовою фінансового потенціалу, відповідно поряд з фінансовими ресурсами населення, ресурсами фінансово-кредитної системи і фінансовими ресурсами підприємств (Бондаренко Л.М.) та інвестиційним потенціалом суб'єктів господарювання і ощадним потенціалом населення (Іоненко К.В.). Доволі детально займаються проблематикою бюджетного потенціалу Воробьева В. [2], Зенченко С.В. [5], Конярова Э.К. [7], Лучка А.В. [10], Пушак Я.Я., Пушак Г.І. [12], але про єдність підходів до трактування даного поняття серед них стверджувати дуже важко.

Саме тому, відзначаючи вагомі результати наукових розробок перелічених авторів, слід зазначити, що низка теоретико-методичних питань щодо визначення та формування бюджетного потенціалу міста потребує подальшого докладного вивчення. Так, у недостатній мірі визначена сутність «бюджетного потенціалу міста», нез'ясованим залишається його роль та місце в загальній системі економічного потенціалу адміністративно-територіальної одиниці. Додатково, актуальності набуває проведення системного аналізу взаємозв'язку між структурними складовими бюджетного потенціалу міста, та характеристика їх впливу на результативний показник.

Постановка завдання: розкрити сутність поняття «бюджетний потенціал міста», розглянути основні напрямки формування даного виду потенціалу та засад його ефективного використання.

Результати: Дослідження теоретичних основ до розуміння бюджетного потенціалу міста дозволяє зробити висновок, що загальновизнаного та усталеного підходу до визначення даної економічної категорії як у вітчизняній, так і у зарубіжній економічній літературі не існує. Певні автори [7, 8, 12] базуються на класичному визначенні категорії «потенціал» (від латинського слова “potentia”, що означає можливість, потужність, приховані можливості), інша група вчених [2, 5, 6] додержується думки про те, що потенціал – це сукупність наявних засобів, можливостей в будь-якій галузі. Кулешова І.П. [8], Пушак Я.Я. та Пушак Г.І. [12] поєднують вищенаведені положення та зазначають, що бюджетний потенціал є сумою використаних та невикористаних можливостей. Крім того, важливим дискусійним питанням є врахування при визначенні сутності поняття «бюджетний потенціал» обсягів фінансових ресурсів, отриманих у вигляді субсидій, субвенцій та дотацій. Так, Зенченко С.В. [5], Воробьева В. [2] та Іоненко К.В. [6] вважають, що в якості можливої дохідної бази, що формує бюджетний потенціал міста, доцільно враховувати тільки його власні доходи, в той час, як Конярова Є.К. [7], Кулешова І.П. [8], Пушак Я.Я. та Пушак Г.І. [12] відносять трансферти до невід'ємного елемента бюджетного потенціалу міста та розглядають їх як зовнішню складову.

Таким чином, можна стверджувати, що в вузькому розумінні «бюджетний потенціал міста» розглядається як максимально можлива сума надходжень податків і зборів. В широкому – бюджетний потенціал міста – це сума внутрішнього (доходи бюджету, сформовані внаслідок економічної діяльності суб'єктів господарювання та населення даного міста) і зовнішнього (доходи, які надходять з державного бюджету і направлені на соціально-економічного розвитку території) потенціалів, які вже використовуються, а також резервів, що можуть бути залучені для його примноження у майбутньому.

На нашу думку, «бюджетний потенціал міста» слід розуміти як оцінку можливостей надходження в майбутньому до бюджету міста максимального обсягу фінансових ресурсів від здійснення операцій з оподаткування, залучення грошових коштів за рахунок неподаткових надходжень та коштів цільових фондів.

З метою розкриття ролі «бюджетний потенціал міста» в процесі ефективної реалізації соціально-економічного розвитку міста, зокрема, та з'ясування місця «бюджетний потенціал міста» в розрізі цілісної системи економічного потенціалу в цілому, проведемо формалізацію даних процесів за допомогою схеми, зображеної на рис. 1.

Виходячи з даних наведених на рис. 1, доцільно зауважити, що бюджетний потенціал є невід'ємною складовою фінансового, який додатково включає ще інвестиційний потенціал та ощадний потенціал населення.

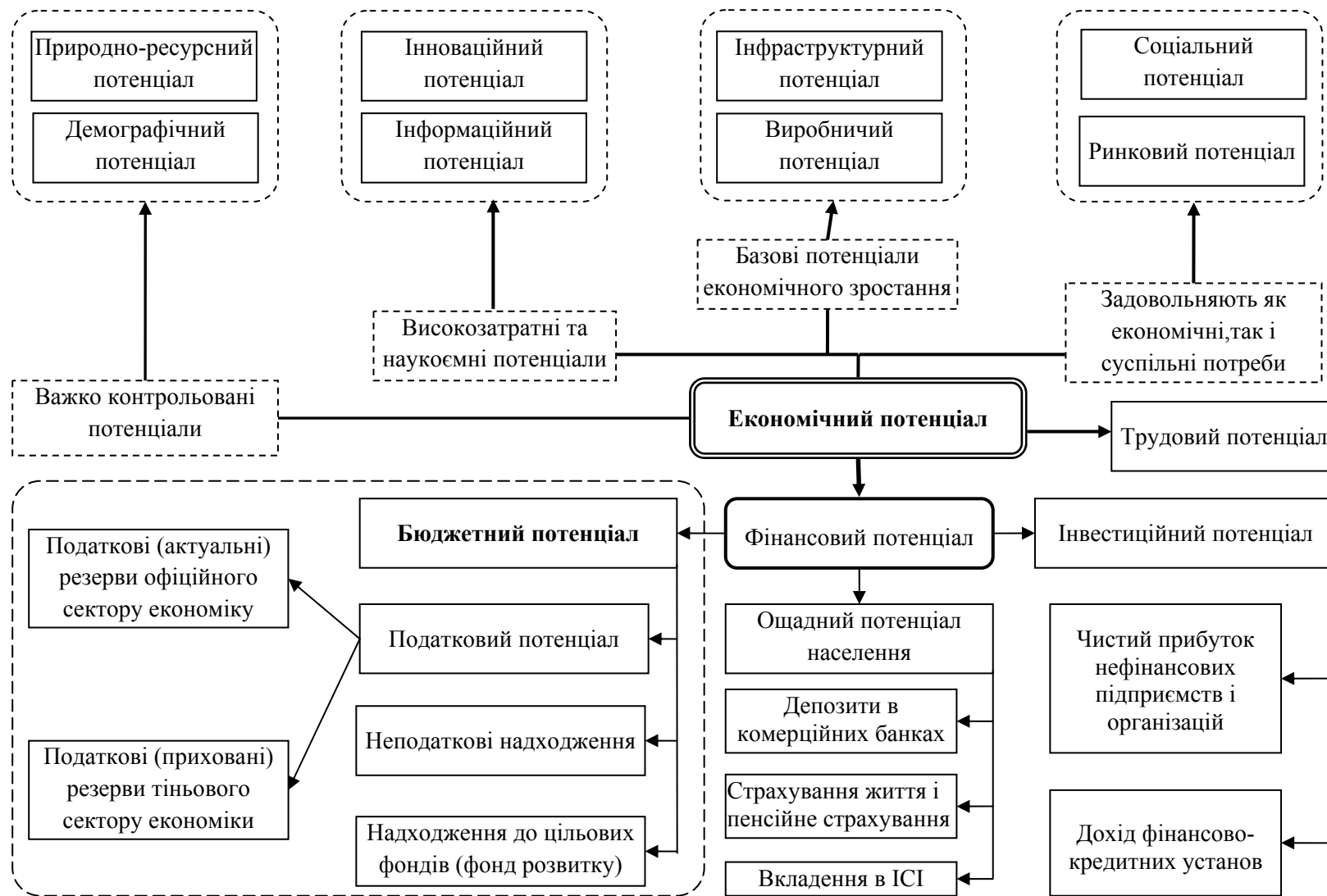

Рис. 1. Роль та місце бюджетного потенціалу міста в загальній системі економічного потенціалу території (складено на основі [1,6,11])

Включення інвестиційного потенціалу у вигляді складової фінансового потенціалу, обумовлено самою природою інвестицій, які за своєю суттю є фінансовими операціями (всі види цінностей, які вкладаються безпосередньо в об'єкти підприємницької та іншої діяльності з метою одержання прибутку).

Поділ бюджетного потенціалу міста відбувається в розрізі: податкового потенціалу, неподаткових надходжень та певних надходжень до цільових фондів (фонд розвитку). В свою чергу, податковий потенціал складається з податкових (актуальних) резервів офіційного сектору економіку та податкових (прихованих) резервів тіньового сектору економіки.

Виходячи зі складу бюджетного потенціалу міста, можна зробити висновок, що найбільші обсяги прихованих резервів вітчизняної економіки знаходяться не в нових видах податків або надходжень, а в її тіньовому секторі. Дане положення зумовлює необхідність формування нових підходів до використання бюджетного потенціалу міста [6, 11].

Таким чином, доцільно зазначити, що бюджетний потенціал є складною, динамічною системою, що характеризується постійною зміною взаємозв'язків між його складовими елементами в часі та просторі. Крім того, знаходячись у функціональній залежності з фінансовим потенціалом, зміна одних складових бюджетного потенціалу призведе до зміни інших, і, в результаті, відбудуться пропорційні інфраструктурні та організаційні зрушення.

Останнім етапом дослідження бюджетного потенціалу міста виступає аналіз можливих напрямків його підвищення і реалізації. Так, ідентифіковано, що підвищення бюджетного потенціалу міста передбачає врахування наступних напрямків:

- наділення органів місцевого самоврядування додатковими повноваженнями в розрізі бюджетного процесу та податковій сфері;
- збільшення можливостей органів місцевого самоврядування в межах формування дохідної частини бюджету міста за рахунок неподаткових надходжень і взаємовідносин з комунальним підприємствами;
- формування фінансово спроможного бюджету розвитку на основі впровадження самостійних засад його формування та використання органами місцевого самоврядування;
- впровадження дієвої програми по боротьбі з оптимізацією оподаткування та легалізації коштів отриманих злочинним шляхом, за рахунок збільшення кількості суб'єктів господарювання, що сплачуватимуть податки, а не збільшення бази оподаткування або видів податків. Тобто зосередити зусилля всіх органів місцевого самоврядування на мінімізації обсягів тіньової економіки в місті.

Комплексна реалізація визначених напрямків підвищення бюджетного потенціалу міста зумовить як акумуляцію прихованих фінансових ресурсів, так і реальний їх обсяг у майбутньому, що, в результаті, забезпечить підвищення соціального, економічного розвитку міста та його інвестиційної привабливості.

Висновки: Таким чином, формування та реалізація бюджетного потенціалу міста повинна ґрунтуватись не тільки на економічних засадах щодо нарощення дохідної частини бюджету міста за рахунок посилення оподаткування, а й бути спрямованою на реформування організаційної системи управління фінансами адміністративно-територіальної одиниці. Ефективна політика використання розпорядниками бюджетних коштів акумульованих додаткових фінансових ресурсів сприятиме стимулюванню суб'єктів господарювання і населення до підвищення власних потенційних можливостей та більшої продуктивності праці, що призведе до синергетичного ефекту від їх взаємодії. Зацікавленість органів місцевого самоврядування в раціональному використанні всіх потенційних можливостей суб'єктів господарювання відповідного міста дозволить розширити напрямки їх

діяльності і, відповідно, збільшити обсяги надходжень до бюджету, що, як наслідок, призведе до зростання бюджетного потенціалу міста. Подальші дослідження в межах даної проблематики будуть направлені на розробку науково-методичного підходу до кількісної оцінки бюджетного потенціалу міста.

Література

1. Бондаренко Л.М. Сутність та роль ресурсного потенціалу в соціально-економічному розвитку регіону / Л.М. Бондаренко // Регіональна бізнес-економіка та управління. 2006. – № 11. – С 119-126.
2. Воробьева В. Проблемы формирования бюджетного потенциала муниципалитетов в реализации финансовой политики региона / В. Воробьева // Управленческое консультирование. – 2002. – № 2.
3. Давыскиба Е.В. Экономический потенциал региона: к определению категории / К.В. Давыскиба // Коммунальное хозяйство городов: Науч.- техн. сб. – Вып. 40. – К.: Техніка, 2002. – С. 269-274.
4. Деева Н.М. Потенціал соціалізації і його регулювання в економіці: теорія, методологія, перспективи: Монографія. – Д: АРТ-ПРЕС, 2006. – 444 с.
5. Зенченко С.В. Бюджетный потенциал региона и методические подходы к его оценке / С. В. Зенченко // Региональные проблемы преобразования экономики. – 2008. – №1. – С. 186-198.
6. Іоненко К.В. Формування поняття “фінансовий потенціал регіону” та визначення його структури / К.В. Іоненко // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – № 194, Т. 3. – С. 782-792.
7. Конярова Э.К. Управление воспроизводством финансового потенциала региона / Э.К. Конярова // Автореф. диссертации кандидата экономических наук. – Ижевск, 2005. – 20 с.
8. Кулешова І.П. Особливості регулювання бюджетних відносин на регіональному рівні / І.П. Кулешова // Економічний простір. – 2010. – №41
9. Лукін С.О. Економічний потенціал регіону: суть, складові і місце у процесі реформування економіки / С.О. Лукін // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: політика регіонального розвитку. Вип. V. – № 1. Збірник наукових праць Луцького державного технічного університету. – Луцьк: Надстир'я, 1999. – С.40-51.
10. Лучка А.В. Сутнісні підвалини бюджетного потенціалу фінансової незалежності місцевого самоврядування / А.В. Лучка // Фінансові ресурси регіону : організація та управління : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. / [гол. ред. І.Г. Ткачук]. – Івано-Франківськ : ПП Курилюк, 2007. – С. 41-43
11. Мірчев О.В. Посилення ролі податкового потенціалу в забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону // Науково-виробничий журнал гуманіт. унів. „ЗІДМУ” „Держава та регіони”, серія: економіка та підприємництво. – Запоріжжя. – 2003. – № 1. – с. 256-259.
12. Пушак Я.Я. Бюджетний потенціал регіону та механізм його використання / Я.Я. Пушак, Г.І. Пушак // «Економічні науки». – Серія «Облік і фінанси». – Випуск 7 (25). – Ч. 5. – 2010.

Summary. The article deals with the role of municipal budget potential in the general structure of territory's economic potential. The essence of the "budget potential of the city" is defined and the basic principles of its forming and implementation are explored in the article.

Key words: potential budget city budget city's potential, local governments, administrative unit.

Стаття надійшла до редакції 06.07.2011